

Küresel Cinsiyet Yapılanmasından Postmodern Feminizme

Yrd. Doç. Dr. Zülküf Kara*

Özet

Küreselleşme kavramı, bir taraftan dünyanın mekansal ve zamansal yaklaşması kavramı ile tanımlanırken, diğer taraftan, ekonomik, siyasal, kültürel düzlemde toplumsal değişmeye ilişkin tartışmaların arka planını oluşturmaktadır. Küreselleşme kavramının açılımları içinde yer alabilecek süreç ve eylemlerin birkaç yüzyıldır sürdüğü söylenebilir.

Yeni hayat tarzları ve kalıplarının yaşanmaya başladığı küresel çağda cinsiyetin toplumsallaşması daha belirgin hale gelmiştir. Modernizmin ile birlikte birey düşüncesi cinsiyetin toplumsal hale gelişinde mahremiyet fikrini ortaya çıkarırken yeni küresel çağda yepyeni bir cinsiyet hali ortaya çıkmıştır. Bu hal ikili ilişkilerin bireysellik etrafında yeniden kümelenerek cinsiyetin fiziksel olarak kişinin kendisine ait olduğu fikrine vurgu yapmaktadır. Ancak cinsiyetin toplumsallaşması bugün modernizmin de kalıplarından giderek soyutlanmaktadır. Bu dönemin en büyük özelliği, kodlanmış erillik ve dişilik özelliklerinin kalıcı olmadığı fikri üzerine kurulu olmasıdır. Artık küreselleşmenin de etkisiyle, küresel çapta yaratılan yeni modeller etrafında kümelenen cinsiyet modelleri ortaya çıkmaktadır. Farklı toplumlardaki kadın, erkek ve cinsiyet modelleri artık diğer toplumlara küreselleşme ile bir model olarak ihraç edilmektedir. Kadın ve erkek, artık kendilerini yeni modellere göre değiştirebilmekte ve fiziksel-biyolojik belirlenmişliklerinden sıyrılabilmektedirler.

Bu makalede küreselleşme ile birlikte yeniden şekillenen toplumsal cinsiyet yapılanmalarını postmodern feminist teori üzerinden ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Postmodernizm, Feminizm, Küreselleşme, Toplumsal Cinsiyet

---

* Artuklu Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi

Giriş

Küreselleşen dünyada 20. yüzyılın önemli temalarından olan toplumsal cinsiyet kavramı, özellikle feminist teoriler üzerinden işlenerek kadın erkek ilişkilerine ve toplumsal yaşam içerisinde kadının konumuna değinmeyi amaçlar. 20. yüzyıl postmodern durum içinde teorik ve pratik alanlarıyla şekillenen feminizm, çeşitli tartışmalarla varlığını göstermiştir. Postmodern feminizm, modern dönemdekinden farklı olarak feminizmin, yeni bir işlev edinmesi gerektiğini söyler. Postmodern toplumsal cinsiyet ise, insanlar arasındaki farkları kabul eder ve insan sayısı kadar kimlik olabileceğini varsayan çok cinsiyetli bir yapıyı savunur. İnsanlar arasındaki farklılıkların oluşturduğu cinsiyet kimliklerinin kadının özne olmaktan çıkarılıp özelleştirilmesinden bahseden postmodern feminizm, kadının yalnızca sosyal hayatta erkekle eşit bir takım haklara sahip bireyler haline gelmeleri gerektiğinden bahsetmez. Aynı zamanda bu durumun bir söylem sorunu olduğunun altını çizer ve süre giden kadınlık söylemiyle beraber mevcut hiyerarşik düzenin de dönüştürülmesini sağlamayı amaçlar.

Feminizm ve postmodernizm sosyal teori ve sosyal bilimlerde önemli düşün akımları olarak ortaya çıkmışlardır. Hem feminizm hem de postmodernizm geleneksel felsefi temellere dayanmayan yeni toplumsal eleştiri perspektifleri inşa etme hedefleriyle çalışmışlardır. Seyla Benhabib, Batılı düşünsel ve akademik kültür içinde bakıldığında, *“feminizmin ve postmodernizmin günümüzde her biri kendine özgü olmak üzere Batılı Aydınlanma ve modernliğin ilkeleri ve meta-anlatıları karşısında derinden eleştirel olan iki akım olarak ortaya çıktığını”* (Benhabib, 1999: 268) söyler. Ancak bu ortak karşı çıkışa rağmen aralarında belirgin bir farklılıklar da vardır. Postmodernizmin çıkış noktası, modern sistemin totalci meta-anlatılarına karşı bir duruş, bir reddiyeyken; postmodernizmin aksine çağdaş feminist teoriler, sistemin meta-anlatıların reddiyle başlamaz. Feminizm öncelikle ataerkil yapıya karşıdır ve teorik çerçevesi şudur: *“Kadınlar ataerkil yapı tarafından baskı altına alınmaktadır ve akımın asıl unsuru bu duruma karşı olmaktır”* (Stabile, 1997:137-139). Postmodernistler, Lyotard’ın *Postmodern Durumda* ilan ettiği, meta-anlatıların sonu fikriyle herhangi teorik, bilimsel bir etkinlikte felsefik bir temel bulmanın olanaksızlığına vurguda bulunup, modernliğin

spesifik niteliklerini, özcülüğü, reddederek modernlikle bir çekişme halindedirler. Feministler ise modern toplum eleştirileriyle toplumsal hayatın her alanına yayılmış ataerkilliğin, kadınları maruz bıraktığı cinsiyetçiliği, derin analizlerle ortaya koyarken; kadınları sabit, farklılıkları barındırmayan, evrensel bir deneyimi paylaşan öznel olarak ele alırlar. Yani modernliğin içinden, temel bir özden yola çıkarak modern bir eleştiri tarzı yaratır. Bu bağlamda *“postmodernler, felsefe kurumuna saldırarak temeldenciliğe ve özcülüğe ilişkin sofistike eleştiriler sunarlar, ancak, toplumsal eleştiri anlayışları içi boş olmaya eğilimlidir, feministler ise, sağlam toplumsal eleştiri anlayışları sunmasına karşın, çoğunluk temeldenci ve özcülüğe düşme eğilimindedir”* (Sarup, 2004:223). Ancak son tahlilde M. Morris’in de ifade ettiği gibi, *“feminizm postmodernizme ilişkin söyleme imkan sağlayan koşullardan biri olmasından ötürü, feminist çalışmalar postmodernizm tartışmalarının çerçevelenmesinde kullanılmaya uygundur”* (Morris,1988: 16). Tersinden söylenecek olursa, postmodernist analizler, feminist çalışmaların çerçevelenmesine ve kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliğin ortaya konulmasında yeni imkanlar sunabilir. Nancy Fraser ve Linda Nicholson, feminizm ile postmodernizmin yukarıda bahsedilen farklılıklarına rağmen biri diğerini tamamlamayacak biçimde bir birlerine eklenilebileceğini ve postmodern feminizmin, feminizme bir imkân olarak özcülüğe ve temeldenciliğe düşmeden kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliğin anlaşılmasında yeni imkanlar getirebileceğini savunur. Onlara göre postmodernizm ve feminizm arasındaki bir karşılaşmanın nihai amacı, karşılıklı zayıflıklarını ortadan kaldırırken güçlü yanlarını bütünleştiren bir perspektifin imkânını sunabilir, bu da postmodern bir feminizm olasılığıdır. Bu bağlamda öncelikle postmodernizm ile ne denilmek istenildiğini kavramak adına, postmodernizmi açıklamakla işe başlayacağız.

Postmodernizm

Postmodern kavramının popüler olmasını sağlayan, güncel teorik-akademik tartışmaların içine sokan metin, Lyotard'ın 1979'da yayınlanan, gelişmiş toplumlarda bilgi üzerine bir rapor olan *Postmodern Durum*'udur (Lyotard, 2000). Postmodern

Durum, postmodernizmin karakteristik niteliklerini sunması ve kavramı disiplinler arası bir kavrayışla sunması bakımından önemlidir.

Çalışmasının nesnesini *son derece gelişmiş toplumlarda bilginin durumu* (Lyotard, 1990: 10) olarak belirleyen Lyotard, postmodernliğin anlaşılabilmesi adına, öncelikle modernlik deyince ne anlamamız gerektiğini vurgular. Modernliği, “*kendisini bir üst söyleme başvurma yoluyla meşru kılan (...), tinin diyalektiği, anlamın yorumbilgisi, ussal ya da çalışan öznenin özgürleşimi, refah toplumunun yaratılması gibi bir takım meta- anlatılara açık başvuruda bulunarak kendisini meşrulaştıran bir bilimi*” (Sarup, 2004: 233), postmodernliği ise, “*bütün bu meta-anlatılara inanmazlık*” (Lyotard, 2000: 12) olarak tanımlar. Bu meta-anlatılara inanmazlık paradoksal olarak bilimin ilerlemesinden, modernlikle beraber bütün bilgi türlerini dışta bırakan bilimsel bilginin kendisi meşrulaştırmak için başvurduğu meta-anlatılara eleştirel bir bilinç kazanmasından gelir. Modernlik ve postmodernliği birbirine karşıt iki kavram olarak konumlandıran Lyotard, ardından postmodern olarak adlandırılmış olan bir dönemde olduğumuzu ilan eder.

Lyotard’ın meta-anlatılara inanmazlık olarak nitelediği postmodernizm, modernizmin iki büyük meta-anlatısı olan Marksizm ve Aydınlanma’yı işaret eder. Lyotard, postmodern bir bakış açısıyla marksizmi iki açıdan reddeder: Birincisi marksist meta-anlatı, bütün bir tarihi açıklamak gibi bir görev edindiğinden çok fazla büyüktür. İkincisi ise, tamamen teorik olmasıdır: Pratiği üretim olarak kavrayan marksizm insan pratiklerinin çeşitliliği ve çoğulluğunun önünü tıkar, toplumu tek bir temel bölünme ve çelişkinin egemen olduğu bir totalite olarak kavraması günümüzün toplumsal farklılıkları ve çoğulluğunu da emer (Fraser-Nicholson,2010). Aydınlanmayı ise rasyonel varlıkların oluşturduğu toplumu cehaletten, karanlık ve hurafelerden kurtarmak suretiyle insanlığı özgürleştireceğini öne sürerek bilimsellik adına yapılan her şeyi meşrulaştıran (Cevizci, 2010:1272) tarafını temel olarak reddeder. Lyotard bu iki meta-anlatının bütün hakikatleri bir keresinde yakalamak niyetinde olan, her türlü siyasal pratiğin, teorik girişimin meşrulaştırma sorununu gidermekle yetkili olmalarından ötürü evrensel tarih felsefeleri olduğunu savunur.

Bu evrensel meta-anlatıların postmodern dönemle beraber meşrulaştırma işlevlerinden yoksun kalmasıyla toplum teorileri, artık toplumu bir bütün olarak kavramak iddiasında olamaz, çünkü bilginin meşrulaştırılma süreci toplumsal bağ kurmayı amaçlar. (Çiğdem,1990). Fakat Lyotard'a göre, postmodern dönemde artık toplumsal bağ diye bir şey yoktur, toplum sınırsız dil oyunlarının cereyan ettiği, farklı söylemlerin birbirini çaprazlama kestiği, farklı bireylerin pratiklerinin bir aradalığıdır. Bu bağlamda toplumu oluşturan her kimlik bir öze dayalı değil, karmaşık ve ayrışiktir, toplumsal kimliklerin hiç biri bir toplumsal temel alınarak kavranamaz. Dolayısıyla bütünlüklü bir toplum teorisi de olamaz (Sarup:2004: 24).

Felsefi meşrulaştırım meta-anlatılarının reddedilerek teorinin, toplum teorisinin meşrulaştırma araçlarından yoksun bırakılması, toplumu yerel farklılıkların, dilsel pratiklerinin buluşması olarak kavranması bir takım sıkıntıları da beraberinde getirir. Örneğin toplumda süregelen kurumsallaşmış eşitsizliklerin doğasını açıklamak; toplumun yerelliklerine, farklılıklarına odaklanarak mümkün müdür? Postmodernizmin en çok eleştirilen tarafı da budur. Bu durum cinsiyetçiliğe dayalı eşitsizliğin toplumsal olarak işleyen sistematik koşullarını kavramaya çalışarak teorik, bunu bertaraf etmek için koşullar yaratmaya çalışarak da siyasal bir pratik olarak gelişen feminizm için düşünüldüğünde, ayrıca üzerinde düşünölmeye muhtaçtır.

Feminizm

Feminizm, cinsiyet eşitsizliğinin temellerini anlamayı ve bununla mücadele imkânları geliştirmeyi hedefler. Bu bağlamda feminizm hem teorik hem de siyasal bir pratik olarak sahneye çıkmıştır. Ana damar feminist teoriler (Marksist-liberal) cinsiyetçiliği makro bir kavrayışla, meta-anlatıların sunduğu imkânlarla yaslanarak evrensel, özcü, temeldenci bir tavırla anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır.

Feminist teorilerin pek çoğu Ben Habib'e göre, "*meta-anlatıların birtakım özcü ve tarih dışı özelliklerini paylaşmış, toplumsal ve kültürel çeşitlilik karşısında yeterince dikkatli olamamış ve kendi alanının, toplumunun, kültürünün, sınıfının, ırkının ve toplumsal cinsiyetinin özelliklerini yanlış biçimde evrenselleştirmeye çalışmışlardır*" (Benhabib,

2004:224). Fraser ve Nicholson'a göre, bu durumun temel sebebi, feminizmin siyasal pratiğe olan ilgisidir. Feministlerin siyasal pratiğe olan ilgileri onları yukarıda da ifade ettiğimiz gibi meta-anlatılara benzeyen teorileştirme girişimlerine yöneltmiştir. Ancak feminizmin siyasal pratiğe olan bu ilgisi onlara göre iki koldan gelişmiştir: *“Feminist teorinin tarihi meta-anlatıya benzer teorileştirme tarzlarını cesaretlendiren güçlerle bunu onaylamayan güçler arasındaki ip çekme oyununu yansıtır”* (Fraser ve Nicholson, 2010: 488).

Feminizmin meta-anlatıya benzer teorileştirme çabalarına karşı inşa edilen feminist teori çabalarına Fraser ve Nicholson dört önemli örnek verir. İlki Shulamith Firestone ve Kate Millet'in başını çektiği Radikal Feminizmdir.

Shulamith Firestone, cinsiyetçiliğin sınıf sorunlarının içinde gömülü olduğunu iddia eden marksistlere karşı, cinsiyetçiliği açıklamak için biyolojiye başvurmuştur. Bu bağlamda cinsiyetçiliğinin asıl kaynağını marksistlerin savunduğu anlamda üretim ilişkilerinde değil üretim ilişkilerinde aramıştır. Firestone'nun radikal feminizmine göre farklı toplumlarda cinsiyetçiliğin doğasını anlamak için bu toplumlarda kadın ve erkeğin toplumsal yeniden üretimde üstlendiği rollere bakmak, onları analiz etmek gerekir (Demir,1997: 64).

Firestone, cinsiyetin biyolojik temelini vurgularken, cinsiyetçiliğin altındaki aile kurumunu ve annelik rolünü ön plana çıkarır. Kate Millet'e göre aile gençleri, ataerkil ideolojinin rol, mizaç, statü kategorilerince öngörülen tutumlar (Millet,1990: 35) tarafından toplumsallaşmaktadır. Bu bağlamda biyolojik insan varlığı birbirine karşı iki cins haline getirilerek kadın, annelik rolüyle sınırlandırılmaktadır. Bu nedenle Firestone, kadına yüklenen biyoloji temelli ideolojik rolleri azaltarak bir formülasyon kurgular: İnsan türünün, her iki cinsin yararı için yalnız bir cins tarafından üretilmesinin yerini yapay üreme alacaktır. Çocuklar her iki cins de eşit olarak doğurulabilecektir. Ya da her ikisine de bağlı olmaksızın doğabileceklerdir (Firestone, 1993: 22). Böylece Firestone, marksist meta-anlatının dışında bir formülasyonla, kadınların maruz kaldığı biyoloji temelli cinsiyetçiliğin olmadığı bir kültürün tasvirini sunmuştur.

Fraser ve Nicholson, Millet ve Firestone'nin başını çektiği radikal feminizmi postmodern bir perspektifle eleştirir. Bu bağlamda radikal feministler cinsiyetçiliği

açıklamak için biyolojiye başvurarak marksizme karşı bir saldırıyı olanaklı kılmışlardır. Ancak, kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliği biyolojiye başvurarak açıklamak *“tarihsel özgüllüğü bulunan toplumsal koşullar altında gelişen nitelikleri tüm kadın ve erkeklere uygulamak açısından özcü; kadınların tüm kültürlerde tabi konuma itilmelerini açıklamak için kadınların fizyolojisine yönelmeleri ölçüsünde de tek nedenseldir”* (Fraser; Nicholson,20120: 489). Üstelik bu yaklaşım cinsiyetçiliğin farklı kültürlerde ve toplumlarda büründüğü değişik tezahürleri de salt biyolojiye başvurarak açıklamak niyetinde olduğundan yeterince anlaşılmasına izin vermez.

İkincisi M.S. Rosaldo'nun antropoloji temelli feminist çalışmasıyla cinsiyetçiliği açıklama yaklaşımıdır. Rosaldo'nun yaklaşımına göre kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliğin temeli toplumsal olarak kurgulanmış kamusal-özel ayrımı düzeninde gömülüdür. Rosaldo'ya göre bilinen bütün toplumlarda erkeklerin faaliyetlerinin mekanı olan bir kamusal alan; kadınların faaliyetlerinin mekanı olarak da bir özel alan mevcuttur. Bu ikilik cinsiyete dayalı hiyerarşik bir özel/kamusal ayırımına dayanır (Acar-Savran,2002: 259)Böylece Rosaldo kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliği biyolojiye değil, bütün toplumlarda ortak olarak varsaydığı bir kamusal-özel alan ikiliğiyle açıklamaya girişmiştir.

Risaldo'nun yaklaşımı cinsiyetçiliği, her ne kadar kadınlar ve erkekler arasındaki biyolojik farklılıklardan ziyade faaliyet alanlarındaki farklılıklarıyla açıklamaya çalışsa da, postmodern bir perspektifle Fraser ve Nicholson bu yaklaşımı da bir o kadar teknedensel ve özcü olduğu gerekçesiyle eleştirir. Çünkü bu yaklaşım *“tüm toplumlarda bir özel(ev) alanını öngörüyor ve buradan hareketle kadınların etkinliklerinin farklı kültürler içinde içerik ve önem bakımından temelde birbirine benzer olduğunu varsayar.....tarihsel olarak özgül bir niteliği tüm toplumlara genelleştirir”* (Fraser ve Nicholson,2010: 490). Bu bağlamda Rosaldo'nun cinsiyetçiliği kadınlarla erkeklerin faaliyet alanları arasındaki hiyerarşik ayrımla açıklama yaklaşımı da Firestone ve Millet'in yaklaşımlarına benzer bir şekilde meta-anlatı ve özcü bir karakter niteliği taşıdığını belirtilir.

Üçüncü bir yaklaşım, N. Chodorow'un cinsiyetçiliği açıklamak için Freud'un pasikanalitik kuramını yeni bir okumayla tersine çeviren psikanalitik kuramıdır. Kuramında kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliğin temel sebebi olarak anneliği vurgulayan Chodorow'a göre *“annelik rolü, kadınların yaşantısı, kadınlar hakkındaki ideoloji, erkeklik ve cinsel eşitsizliğin sürekli üretilmesi ve işgücünün belli türlerinin üretilmesi üzerinde büyük etkilere sahiptir. Anne olarak kadınlar, sosyal yeniden üretim alanında önemli aktörlerdir”* (Chodorow, 1978: 11).

Annelik rolünü cinsiyetçiliğin temel sebebi olarak açıklayan Chodorow, anneliğin üretim ve yeniden üretimi konusunda açıklamalar getirmeye çalışır. Kadınların anneliğin üretimine gönüllü bir katılım gösterdiklerini iddia eden Chodorow, bunun nedenini kadınların, erkeklerden farklı bir benlik duygusu geliştirmelerine bağlar. Kadınların bu farklı benlik duygusu gelişimini ise şöyle açıklar: *“Çocuk yaşamın ilk dönemlerinde, annesinin kendi üzerindeki etkisinin kolayca en baskın etki olması nedeniyle, anneye duygusal olarak bağlanma eğilimi taşımaktadır. Bu bağlanma ayrı bir benlik duygusuna erişmek için bir noktada kopar ve çocuk daha az sıkı bir bağlılık içine girer”* (Chodorow, 1978: 49). Ancak bu bağlanma sürecinin kesilme şekli kadınlar ile erkekler arasında farklı bir seyir izler. Erkekler benliklerini annelerini yadsıma yoluyla kazanırken, kızlar anneleriyle sıkı bir ilişki içerisinde bulunmaya devam ederler. Bu da kadınların erkeklere göre daha derin bir öz(içe dönük) bir benlik duygusu geliştirmelerine neden olur. Erkekler daha dışa dönük bir benlik geliştirirken, kadınlar içe dönük (öz) ve ilişkiyel bir benlik süreci yaşarlar. Kadınların erkekleri göre daha derin ve ilişkiyel bir benlik oluşturması, kadınları anneliğe ve çocuk bakımına yöneltir (Erdoğan, 2008: 78).

Nancy Fraser ve Linda Nicholson, Chodorow'un cinsiyetçiliğin temel nedeni olarak anneliği varsayan ve kadınların bu annelik üretimine gönüllü katılımını, anneliğin yeniden üretimini kadınların içsel, ilişkiyel bir benlik oluşumunda gören yaklaşımını da postmodern bir perspektifle eleştirir. Buna göre Chodorow'un annelik temelli cinsiyetçilik analizi, özcü nitelikler taşır: Erkekler ve kadınlar için farklı olarak özgülleştirilen kültürlerarası bir benlik oluşumuna ilişkin düşünce, herhangi özgül bir içerik verilir verilmez sorunlu hale gelir. Zira erkeklerin kadınlara göre daha dışa dönük bir benlik, kadınların ise öze dönük bir ilişkiyel benlik oluşumuyla annelik üretimine

katılmaları son iki yüzyılın modern batı toplumunun bir özel hayat nosyonunu öngerektirir ve bu tarihin herhangi dönemine özgü bir durumu tarih aşırı bir meta-anlatıya dönüştürür. Ayrıca onlara göre Chodorow'un kuramı farklı sınıflar, ırklar, cinsel yönelimler ve etnik gruplar arasında bazı farklılıkları daha temel benzerliklere birer ek olarak ikincil kılar ak kadınların aynı zamanda siyasal bir pratik olan feminizme uzak kalmalarına da neden olmuştur.

Dördüncü ve son kuram, Carol Giligan'ın cinsiyetçiliğin evrensel temelini anlamak gibi bir hedefi olmayan, evrensel ahlak felsefelerine ve meta-anlatılarına karşı inşa ettiği dişil ahlak kuramıdır. Giligan'ın ampirik analizlere dayanan kuramının hedefi Lawrence Kohlberg'in cinsiyetsiz evrensel ahlak kuramının ataerkil yapısını ortaya çıkarmak ve toplumsal cinsiyete dayalı alternatif bir kadın ahlakı geliştirmek olmuştur. Bu alternatif ahlakı *'farklı bir ses'* olarak tanımlayan Gilligan'a göre, Kohlberg, *"kuramını geliştirirken araştırmalarının nesnesi olarak sadece erkekleri baz aldığı ve böylece kadınların ahlâkî özelliklerini erkeklerinkine göre daha düşük bir pozisyona indirgediği için kusurludur"* (Clouse, 2000: 9).

Gilligan, kadınların ve erkeklerin ahlaki duyarlılıkları aslında farklı gelişim gösterme eğiliminde olduğunu, cinsiyetle ahlaki yönelim arasında bir ilişki olduğunu (Gilligan,1982: 19) iddia eder. Bu bağlamda, kadınların sosyal ilişkilere, bağlamsal düşünmeye başkalarının duygularına ve yaşanan hayata ilişkin ahlâkî problemlere karşı daha hassas olduklarını ifade eder. Kadınlar için başkalarının ihtiyaçlarıyla ilgilenme, başkalarının hakları karşısında bir öncelik taşımaktadır. Kadınlar daha tümevarımcı, erkekler daha tümdengelimcidirler. Kadınlar başkalarına bağımlı, erkekler ise ayrı ya da bağımsızdırlar. Kadınlar, *dikkat ve özenle* bakımı ahlâkın temeli kabul ederler; erkekler, ahlâkî arayışın temelini adalet olduğuna inanırlar. Kohlberg'in iddia ettiğinin aksine Gilligan, erkeklerin adalet temelli bir etik anlayışını, kadınların ise özen temelli bir sorumluluk ahlakına sahip olduğunu belirtir (Sacksofsky, 2000:730).

Nancy Fraser ve Linda Nicholson, evrensel ahlak anlayışlarına meydan okuyan, Giligan'ın *'farklı bir ses'* olarak sunduğu alternatif dişil ahlakını postmodern bir perspektifle eleştirir. Buna göre Giligan'ın kuramı *bir yandan Kohlberg'in modeline bir*

karşı örnek getirerek tek bir gelişimsel şemanın olabirliğini zan altında bırakıyordu. Bir yandan da dişil bir karşı model inşa ederek, bu kez sınıf, cinsel yönelim, ırk ve etnisite gibi diğer perspektiflerden hareket ediyorsa da Kohlberg'e yönelttiği aynı yanlış genelleştirme suçlamalarına da davet çıkarıyordu. Zira Gilligan, kuramını kültürlerarası bir çerçeveye yerleştirdiği ölçüde, ortaya koyduğu model özcü kaldı. Onun kuramı daha önceki büyük meta anlatıların izlerini daha yeni daha yerleşmiş bir tarzda devam ettirdi (Fraser ve Nicholson,2011:496).

Postmodern Feminizmin İmkânı

Buraya kadar analiz edilen feminist teoriler yukarda da açıkladığımız gibi cinsiyetçiliği evrensel meta-anlatılar üreterek kavrayan ve açıklayan feminist teorilere karşı eleştirel bir bilinçle ve kısmen de toplumu oluşturan bireylerin farklılıklarını bir ön kabule duyarlılıkla kurgulandılar. Ancak tam da eleştirdikleri evrensel meta-anlatı statüsündeki teorilerin sorunsallaştırmadıkları noktaları es geçerek, cinsiyetçiliğin evrensel yapısını çıkarmak yanılığına düştüler. Bu yanılığ Fraser ve Nicholson'a göre, cinsiyet kimliği gibi tarih dışı kategorilerin nasıl, ne zaman ve niçin doğup zaman içinde değişikliğe uğradığına ilişkin bir düşünüm olmaksızın cinsiyetçiliği açıklama çabasıdır. Bu bağlamda bu yanılığ bugün postyapısalcı olarak nitelendirilen Fransız psikanalist feministlerin teorilerinde de açıkça görülmektedir. Zira Fransız psikanalist feministler, önerme düzeyinde özcülüğü yerseler bile fiilen vazetmektedirler.

Lyotard'ın evrensel meta-anlatılara inanmazlık olarak tarif ettiği postmodernizm ile özcü bir cinsiyet kategorisinden hareketle evrensel *yarı-meta-anlatı* statüsündeki teorilerle cinsiyetçiliği anlama ve açıklama çabasının hakim olduğu feminizm arasında bir birleşmenin pek de kolay bir çaba olmadığı açıktır. Ancak kolay olmamakla beraber böyle bir birleşme Fraser ve Nicholson'a göre mümkündür ve kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliğin anlaşılması adına yeni imkânlar sunacaktır. Zira daha önce de dediğimiz gibi postmodernizm ve feminizm arasındaki bir karşılaşmanın sonul amacı karşılıklı zayıflıklarını ortadan kaldırırken güçlü yanlarını bütünleştiren bir perspektifin imkânını sunabilir, bu da postmodern bir feminizm olasılığıdır

Tutarlı bir postmodern feminizmin, feminist teorideki özcülüğün postmodern eleştirisinden geçtiğini ifade eden Fraser ve Nicholson postmodern bir feminizm olasılığının bizim dört adımda açıklayacağımız nitelikleri taşıyabilmesine bağlı olduğunu ifade eder. Bu postmodern feminizm feminizmdeki özcülük kalıntılarını silerek, özcülüğe ve meta-anlatılara yaslanmayarak cinsiyetin sayısız ve farklı tezahürlerini anlamamızı sağlayacaktır.

Öncelikle postmodern feminizmin, Lyotard'ın ifade ettiği tarzda toplumsal makro yapıları ve geniş tarihsel anlatıların tümünü reddetmesinin gerekmediğini iddia eden Fraser ve Nicholson,-bu bağlamda postmodernizme eleştiriler de getirerek- toplumsal makro yapıların analizine ve geniş tarihsel anlatılara cinsiyetçiliğin uzun bir tarihinin olmasından, günümüz toplumlarında derinlemesine ve yaygın olarak gömülü olmasından ötürü postmodern feminizmin ihtiyacı olduğunu vurgular. Bu anlamda postmodern feminist teorinin postmodern anlamda toplumsal teoriyi tamamen reddetmeden hem yerel hem de makro yapıları analiz etme yeteneği kazanmış olarak cinsiyetçiliğin anlaşılmasına bir imkân sağlayacağını savunur.

İkinci olarak postmodern feminist teori, cinsiyetçiliği anlamak ve açıklama hedefindeki yolculuğunda, tarihsel, farklı toplumların ve dönemlerin kültürel özgüllüklerine ve bu toplum ve dönemlerdeki farklı grupların özgüllüklerine karşı dikkatli ve duyarlı olarak bu özgüllüklere göre kendini konumlandırma niteliğini kazanacaktır. Postmodern feminist teori bu dikkat ve duyarlılık yetisini kazanmış olduğunda *modern, sınırlı, eril-reisli çekirdek aile gibi*, belli tarihsel dönemlere ait kategorileri analiz nesnelere olarak kullanacaktır. Postmodern feminist teori analiz nesnelere tümünün soykütüklerini yapacak ve tarihsel- zamansal olarak özgüleştirecektir (Fraser ve Nicholson,2010: 499). Böylece Postmodern feminist teori bu şekliyle özcülükten uzak durabilme yeteneği kazanacak ve analiz nesnelere daha kavrayıcı bir biçimde ele alacaktır.

Üçüncü olarak postmodern feminist teorinin evrenselciliğe tamamen karşı olması gerektiği üzerinedir. Buna göre postmodern feminist teori tarih aşırı ya da kültürler arası bir analize yöneldiği zaman, kapsamlı yasalara değil, değişmelere ve karşıtlıklara ayarlanmış bir karşılaştırmacılık (Fraser ve Nicholson,2010: 500) ilkesini

benimseyecektir. Kùltürler arası toplumsal değişim ve dönüşümlerin bütün boyutlarına odaklanacak olan postmodern feminist teori, cinsiyetçiliğin büründüğü farklı biçimleri analiz edebilecektir. Böylece postmodern feminist teori kùltürler arası değişim ve karşıtlıklara yoğunlaşarak cinsiyetçiliği evrensel olmayan bir analizin imkânlarından yararlanıp kapsamlı yasalardan uzak bir biçimde kavramış olacaktır.

Dördüncü ve son olarak modern felsefenin özgül bir ürünü olan “tarihin öznesi” nosyonunun postmodern feminist teorinin sınırlarının dışında tutulacak olmasıdır. Postmodern feminist teori Fraser ve Nicholson’a göre *üniter kadın ve dişil cinsiyet kimliği* gibi düalist modern karşıtlık mantığıyla kurgulanmış kimlik kategorilerini tamamen reddetmelidir. Bu yerine çoğul ve karmaşık olarak inşa edilmiş toplumsal kimlik anlayışlarını kabul edecek olan postmodern feminist teori, toplumsal cinsiyet kimliğine yalnızca öbür kimliklerden biri olarak yaklaşacak ve sınıf, ırk, etnisite, yaş ve cinsel yönelim gibi çizgileri göz ardı etmeden cinsiyetçiliği tüm boyutlarıyla ortaya koyacaktır.

Postmodern bir feminizm olasılığında, postmodernizmin feminizme getireceği en büyük imkan özcülüğü, teorinin dışında tutup, feminist siyasal pratiğe bütün kadınları dahil edebilme işlevine sahip olmasıdır. Zira özcülük düzeyinde bir kadın kategorisinden hareketle cinsiyetçiliği anlama ve mücadele etmeyi benimsemiş feminizm, kadınların siyasal pratiğe olan katılımlarını engelleyerek, birçok kadının feminizme sadık kalmasını engellemiştir. Bu bağlamda postmodern feminist teori bir *feminizmler* ittifakı olacaktır. Bu ittifak “*daha geniş, daha zengin, daha karmaşık ve çok katlı feminist dayanışmanın kadınların ‘sonsuz çeşitlilikte ve can sıkıcı benzerlikte’ baskı alınmasıyla başa çıkmak için zaruri olan türde dayanışmanın teorik türde karşılığı olacaktır*” (Fraser ve Nicholson, 2010: 501).

Sonuç:

Feminist teorinin postmodernizm ile kuracağı koşullu birleşme, postmodern feminist teorinin kadınların maruz kaldığı cinsiyetçiliğin çeşitliliğin anlaşılması noktasında, yukarıda da analiz ettiğimiz gibi yeni imkânlar sunacaktır. Bu birleşmenin ilk ve en önemli koşulu da feminizmde süregelen özcülüğün postmodern eleştirisinden

geçmektedir. Postmodern feminist teori, özcü bir kadın cinsiyet kategorisinden yola çıkmayarak cinsiyetçiliğin farklı kültürlerde ve toplumlarda büründüğü biçimleri analiz etme imkânı bulacaktır. Bu bağlamda postmodern feminist teori, hem pragmatik ve yanılabilirli olacaktır. Metotlarını ve metotlarını ve kategorilerini elindeki işin özgüllüğüne göre kesip biçecek ve tek bir feminist metot ya da feminist epistemolojinin metafizik rahatlığına yüz çevirecektir. Özetle bu koşullarda bir birleşmenin gerçekleştiği postmodern feminist teori tek bir renkten ziyade bir çok farklı renkten ipliklerden oluşan bir kanaviçe gibi gözükecektir.

KAYNAKÇA

- BENHABİB, Seyla (1999) Modernizm, Evrensellik ve Birey, Çev: Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- LYOTARD, Jean-François (2000). Postmodern Durum, Çev: Ahmet Çiğdem, Vadi Yayınları, İstanbul.
- SARUP, Madan (2004). Postyapısalcılık ve Postmodernizm, Çev: A. Baki Güçlü, Bilim ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- FRASER, Nancy; NICHOLSON, Linda (2010). Felsefesiz Toplumsal Eleştiri: Feminizm ve Postmodernizm Arasında Bir Karşılaştırma, Çev: Mehmet Küçük, Modernite Versus Postmodernite. Der: Mehmet Küçük, içinde, Say Yayınları, s. 475-501, İstanbul.
- CEVİZCİ, Ahmet (2010). Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul.
- DEMİR, Zekiye (1997). Modern Ve Postmodern Feminizm, İz Yayıncılık, İstanbul.
- FIRESTONE, Shulamith (1993). Cinselliğin Diyalektiği, Çev: Yurdanur Salman, Payel Yayınları, İstanbul.
- SACKSOFSKY, Ute, Feminist Hukuk Bilimi Nedir? (2001) Çev: Osman CAN, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: V Sayı: 1 - 4 Yıl: Erzincan.
- ERDOĞAN T (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi unsuru Olarak Annelik, Aile ve Toplum Dergisi, Sayı 14.
- CHODOROW, Nancy (1978). The Reproduction of Mothering, Psychoanalysis and the Sociology of Gender, London, University of California Press, Ltd.
- CLOUSE, Bonnidell (2000) Ergenlerde Ahlak Gelişimi ve Cinsellik, Çev: Turgay Gündüz, Uludağ Üniversitesi Dergisi, Sayı: 9, Cilt: 9, Bursa.
- GİLLİGAN, Carrol (1982). In A Different Voice: Psychological Theory and Women's Development. Harvard University Press, Cambridge.

ACAR-SAVRAN (2002). Glnur, zel/Kamusal, Yerel/Evensel: İkilikleri Aşan Bir Feminizme Doğru, Praksis, Sayı 8. İstanbul.